

УДК 304.4:323(477:4)

ХОМА ІВАН,*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та етнокомунікації
Національного університету "Львівська політехніка"*

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В ОЦІНЦІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ ТА ЕКСПЕРТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (1999-2015)

У статті представлено неофіційний погляд на культурні процеси в Україні за роки незалежності. Увагу зосереджено на сприйнятті державної політики у сфері культури визнаними в українському суспільстві інтелектуалами та експертами громадських організацій, які, на думку автора, ключовою проблемою національної культури бачать її перебування в просторі російського та пострадянського дискурсу. Через аналіз відомих опіній автор також доходить висновку, що в суспільстві не затвердилась думка про можливість політичної самоідентифікації нації через культурне самоствердження.

Ключові слова: культурна політика; спадщина; національна пам'ять; громадянське суспільство.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Євромайдан та Революція Гідності, яка й далі триває, переконливо доводять, що без змін у національній політиці у сфері культури змінювати країну дуже важко. Адже це тактика і стратегія формування вільного простору життя для громадян України, інформації про українців та державу у світі, розв'язання сформованих упродовж історії та утверджених у сьогоденні шкідливих та принизливих стереотипів, міфологем тощо. Очевидно, що офіційний стан справ давно вже не задовольняє активну, творчу та небайдужу частину суспільства. Поза офіційними даними аналіз культурної політики держави бачимо в публікаціях, культурологічних за своїм змістом, авторами яких є літератори, критики, науковці та громадські діячі [1-9].

При написанні статті **ставилось за мету** розкрити ставлення до національної культурної політики української інтелігенції та експертів громадянського суспільства, що не мають відношення до відповідних органів державної влади та є визнаними в Україні й світі.

Виклад основного матеріалу. Загалом офіційна картина стану культури виглядає приблизно так, що накопичений за століття культурний потенціал в основному вдалося зберегти, а це унікальні музейні зібрання та бібліотечні фонди, пам'ятки архітектури та скульптури, самобутні творчі колективи та студії, безцінні твори народних майстрів тощо. Труднощі з фінансуванням не призвели до закриття театрів, концертних залів чи філармоній. За цей час навіть було відкрито ряд нових осередків культури. У вересні 1999 р. у Полтаві було урочисто відкрито нову виставкову залу - Галерею сучасного українського мистецтва. Отримали нові приміщення Київський дитячий музичний театр, Київський театр ляльок. Здобули державний статус Львівський академічний духовний театр "Воскресіння", Молодіжний театр ім. Леся Курбаса. Створено муніципальний театр "Хортиця" в Запоріжжі. Відбудовано Михайлівський Золотоверхий собор у Києві, реставровано Золочівський замок, палац Розумовських у Батурині, Одеський національний академічний театр опери та балету та інші об'єкти культурної спадщини.

Це поодинокі приклади на тлі сотень пам'яток, які

потребують втручання держави в їх відбудову чи реставрацію. Також це своєрідне прикриття, що у своїй основі забезпечувало видимість культурної політики, яку проводила держава.

Баланс культурних процесів, тобто ставлення до культури як важливого інструмента зміцнення державного суверенітету на політичному, духовному, економічному та інших рівнях в Україні та поза її межами забезпечувався громадянським суспільством. Саме воно, в силу свого поступового зміцнення, здійснює постійний моніторинг культурних процесів. Серед найбільш помітних, гострих і точних оцінок культурної політики доцільно виділити позиції Л. Костенко, І. Дзюби, О. Забужко, М. Рябчука та інших менш відомих широкому загалу експертів. Указаних осіб важко звинуватити в упередженості та зловтішанні з невдач, помилок тощо.

Ліна Костенко в 1999 р. виступила перед студентами Києво-Могилянської академії зі своєю лекцією про культурну політику від часу проголошення незалежності під назвою "Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала" [1]. У лекції вказано, що не було зроблено на початку творення держави та призвело до формування та продукування викривленої картини про українців та Україну загалом. Л. Костенко пише: "Маємо не ефект, а дефект головного дзеркала, місцями воно розбите, уламки розкидані скрізь по світу. Та й взагалі цей телескоп встановлений нам не нами. Запрограмований на систему анахронічних уявлень, він умисно спотворює обличчя нації. Відтак і живемо в постійному відчутті негараздів, психологічного дискомфорту, викривленої істини... Україну мало хто знає, її все ще плутають із Росією, її проблеми для світу неактуальні, за нею тягнеться шлейф історичних упереджень, не спростованих нами й досі" [Там само, с. 11-12].

Україна мала насамперед об'єктивно оцінити ситуацію, розробити свою гуманітарну політику, її стратегію та пріоритети. Зафіксувати себе у свідомості людства парадоксом молододі держави з тисячолітньою культурою, що була досі заблокована в силу історичних причин. Нам не вдалося стати відкриттям для світу, натомість маємо тенденцію стати морально ущербним народом у чужих віддзеркаленнях. Л. Костенко ствер-

джус, що сталося непросте, - вже не імперія, не ворог, а у своїй же незалежній державі знайшлися сили, різнозаряджені, та водночас спрямовані на демонтаж України [Там само, с. 13, 27-28].

Іван Дзюба у своїй брошурі "Україна перед Сфінксом майбутнього", що побачила світ на десятому році незалежності, акцентує на тому, що саме українська культура - це є гарант національного майбутнього. Саме через культурне самоствердження можна досягнути національного самоусвідомлення та політичної самоідентифікації нації. І. Дзюба пише, що для цього є як великі культурні здобутки, так і великі небезпеки (мова, культурна, психологічна зрусифікованість значної частини населення). Однак маємо концентрований зовнішній тиск задля збереження наслідків русифікації та її поглиблення, а в українському суспільстві бракує політичної волі протистояти цьому тискові. Критично бракує реальної, а не декларативної української культури [2, с. 30-31].

У 2003 р. Л. Костенко посирила своє критичне ставлення до офіційної культурної політики: "Дванадцятий рік Незалежності, а імідж України у світі щодалі гірший, з усіма формами латентної упередженості, бо хоч вона ніби й не присутня у свідомості людства, але водночас існує якась розлита в повітрі неприязнь до українців як до нації, що нібито наділена цілим спектром органічно притаманних їй антипатичних рис. Недолугістю, скажімо, простацтвом, ба навіть штамом колаборанства й антисемітизму. Досить лише згадати фільми, що з'являються час від часу і вводять глядачеві чергову ін'єкцію неповаги до українців.

Такі атракційні винятки, як брати Клички чи футболіст Шевченко становища не рятують. Ідеться про головне: про цілісний недеформований образ України у світі, який поставав би реальними домінантами її культури крізь вади й патології, притаманні, зрештою, багатьом державам. Такого образу ще нема. Поки у нас тут або самобичувались, або займались мелодекламаціями про відродження, в Україні сталося переродження, а рейтинг її у світі впав до найнижчої позначки" [3, с. 459].

У цих інтелектуальних роздумах Л. Костенко порушує питання комунікативної катастрофи, яка приховано, але розгорталась в Україні. Ідеться про мову, яка у всіх народів - це засіб спілкування, у нас - це фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки імперії це й досі для багатьох - це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм.

Говоримо навіть не про вживання чи не вживання української мови, а про зживання її зі світу. Подібні ситуації в постколоніальних країнах були, але щоб після здобуття незалежності, у своїй власній державі терпіти таку дискримінацію, такий неприхований цинізм - це безпрецедентно.

І тут, на думку Л. Костенко, слід відверто сказати, що чинником цієї катастрофи є не лише брутальний шовінізм, а й значна частина самих українців, які, втрапивши свою національну ідентичність і не ставши органічно людьми російської культури, є конгломератом нечіткої національної належності, що продукує найпримітивніший засіб спілкування - суржик. Л. Костенко пише, що це вже хронічна хвороба нації, яку не виликуєш ні пігулками, ні грошовими преміями всеукраїнських конкурсів, ні бальзамом патетики про національні святині: "Особисто я довго покладалася на магічну силу цілющих трав, на генетичне здоров'я нації. І все-таки на сьогодні дійшла висновку, що вся ця екстра-сенсорика не допомагає. Тут вже потрібна шокотерапія" [Там само, с. 464].

Події президентської виборчої кампанії 2004 р. засвідчили, що у своїх застереженнях та передбаченнях Л. Костенко та І. Дзюба не перебільшували, а були точні. Адже всім відомий сценарій політичного поділу країни успішно було реалізовано командою "Партії регіонів" та комуністів. Власне культурна політика підвела суспільство під реалізацію такого сценарію та інших політичних технологій.

Після "Помаранчевої революції" не бракувало порад та аналізу проблем і перспектив культурної політики.

Журналіст та публіцист Микола Рябчук у своїй статті "У ліжку зі слоном", або Колоніальна спадщина і постколоніальна спадковість" дає зрозуміти, що без глибокого та критичного осмислення буде складно здійснювати позитивні зміни. Адже, на його думку, "колоніальна спадщина в Україні є досить важкою - ще важчою навіть, ніж комуністично-тоталітарна. Негативний self-image і комплекс неповноцінності - це лише один бік медалі. Другий бік, пов'язаний із тим-таки комплексом неповноцінності, - це гіперпозитивний self-image, мегаломанське поширення географічних меж свого етносу, гіперболізація його культурної унікальності та вигадунанця шонайглибших історичних коренів" [4].

Однією з тих, хто спробував поставити діагноз і намітити нові орієнтири для культурної політики, була Оксана Забужко. У грудні 2005 р. в інтерв'ю газеті "Дзеркало тижня" вона зазначила, що "нова влада успадкувала країну, яка знаходиться на порозі гуманітарної катастрофи". Вона певною мірою в цьому інтерв'ю сподівається, що нова помаранчева команда усвідомить стан справ, розробить програму гуманітарних реформ, а не буде за інерцією "розвивати культуру". Адже, за її словами, усе, що робилось до того часу, це був розвал старої, ще радянської інфраструктури і нічим не обмежений бенкет на руїнах - у вигляді паювання бюджетних коштів. А все, що успішне робилось в культурній сфері, то це було не завдяки, а всупереч державі. Такий стан справ О. Забужко позначила як "партизанський розвиток". Однак відсутність участі держави призвела до того, що Україна за роки незалежності випала з числа культурних націй. Письменниця впевнено стверджує, що українська чиновницька невігласократія примудрилася в історично стислі терміни виконати колосальну руйнівну роботу. Найзагрозливішим було те, що інформаційний простір віддали на відкуп колишній метрополії - Росії. Це О. Забужко позначила як культурний колоніалізм. Тому й усі наші показники на рівні не європейських країн, а колишніх колоній третього світу.

О. Забужко наголошує, що найбільша загроза нашого культурного колоніалізму - не "зовнішня", а "внутрішня": у таких умовах неможливі ні національна консолідація, ні остаточне витворення політичної нації. Тому краще поспішити якнайшвидше виправити пріоритети: з колоніальних - на державницькі. Негайне вироблення кваліфікованої, довготермінової програми стратегічних реформ на всіх ділянках гуманітарного розвитку - це сьогодні, без перебільшення, справа національно-порятунку [5].

У вересні 2006 р. питання культурної політики держави підняли керівники громадської організації "Українська ліга зі зв'язків з громадськістю" Андрій Ротовський та Юрій Штепа, які позначили її як "Українська національна ідея: від плачу до конструктивного діалогу. Навіщо потрібна загальнонаціональна ідея України?". Культурну політику, яка тривала станом на 2006 р., назвали швидше "плач Ярославни", ніж конструктивний діалог, який може дати Україні нову точку відліку. При тому автори зазначають, що громадськість усвідомлює необхідність створення національної ідеї, однак кроків

до її формування не робить, очікуючи, що хтось прийде й усе зробить, як треба. Акцентують на тому, що розмови про відсутність в Україні національної ідеї й оплакування стану справ - лукавство. Немає чіткого формулювання цієї ідеї [6].

У кінці 2007 р. політичний експерт Андрій Окара наголошував на потребі перекодування матриці "високої" культури - бодай на рівні належної інтерпретації найкращих здобутків української культурної спадщини та "розширення свідомості" сучасних митців. Без власної великої місії українська культура буде не цікава не лише іншим народам - вона втратить привабливість навіть для україномовних українців. Саме через грамотне позиціонування, просування та інтерпретування української культури як усередині країни, так і поза її межами можна зміцнити український дискурс, повернути до нього увагу, за певних умов навіть створити на нього моду. А. Окара підкреслює, що цінним феноменом української культури є широке збереження автотонного культурного коду, чого в сучасному світі стає дедалі менше й менше. Одночасно автор застерігає, що загрози й плани "обнулити" Україну - позбавити її "культурного суверенітету" - залишаються. Ідеться про "малоросізацію" та "європеїзацію". Саме національна культура та "гуманітарна аура нації" стають основою "м'якої влади" тієї чи іншої держави. Саме така м'яка влада в ситуації, коли глобалізація нівелює державні кордони між країнами, саме "культурний суверенітет" нації стають наріжним каменем, здатним урятувати її для майбутнього. А. Окара піднімає питання, що тогочасна українська еліта мислить в категоріях минулого і не здатна концептуально відповідати на актуальні виклики. А от нова (контреліта) ще тоді не ввійшла в політику і не стала розпорядником національних ресурсів і прошарком, причетним до вироблення й ухвалення рішень. Одночасно існує загроза, що контреліта може перейняти стиль поведінки та спосіб мислення представників антиеліти, відтак поповнити її лави. Він пропонує певні орієнтири, виходячи з того, що в історії великі країни створюють великі культури, але є й інший хід історії, коли великі культури створюють великі держави. От саме цей другий шлях в українському випадку є актуальним [7].

У 2012 р. Національний інститут стратегічних досліджень НАН України опублікував аналітичну доповідь "Культурна політика України: національна модель у європейському контексті", де в передмові керівник гуманітарного відділу Сергій Здіорук зазначив: "Становище, в якому вже багато років перебуває українська культура, не можна вважати задовільним з будь-якого погляду. Окремі позитивні та обнадійливі явища лише підкреслюють критичний стан загальної картини. Така ситуація має об'єктивні причини економічного порядку, однак багато в ній залежить і від суб'єктивних чинників, таких як відсутність доброї волі, байдужість, інертність і провінційність мислення, відданість застарілим концепціям, насамперед у тих, хто за своїм статусом має приймати політичні й адміністративні рішення в цій сфері. В основі ж, на нашу думку, лежить недостатнє розуміння місяця, що посідає культура в сучасному світі, її справжнього значення для держави, що претендує на звання цивілізованої. Тому фактичний огляд і теоретичний аналіз ситуації в українській культурі (а також позитивного зарубіжного досвіду) є не лише своєчасним, а й необхідним" [8, с. 3]. Ця доповідь, на нашу думку, - це традиційна розмова про щось, але поза увагою ключові чинники, що гальмували та тримали українське суспільство в стані конфлікту й вели до деконструкції держави.

У рамках дискусії деякі учасники все ж таки звернули увагу на ключові чинники. Одним із них був той же

С. Здіорук, який зауважив, що "був прибічником деконструкції суспільства і в кінці 80-х років, і в середині 90-х... Неправильним є уявлення про це явище як таке, що пройде саме по собі. Суспільство має збагнути, що більшість негараздів у ХХ ст. саме від подібної інертності. Він відзначив істотний внесок НІСД у справу деконструкції та демократизації українського суспільства. Зокрема, указав, що директори Інституту протягом восьми років входили до Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. Така Комісія науково довела (при цьому глибоко вивчивши різні архіви та інші матеріали, а також опублікувавши офіційний висновок), що ОУН та УПА - це не просто певні угруповання, як трактують деякі польські або російські дослідники, а це борці за свободу й незалежність української нації, які повинні мати глибоке й високе шанування, бо справді є ветеранами руху опору тоталітарним режимам. Навіть сьогодні ще актуальним є ухвалення Закону "Про люстрацію", аби показати, які люди знущалися над українським народом, а які доклали зусиль для того, щоб ми почувалися українцями й європейцями в колі інших народів [Там само, с. 48].

Проректор Національного університету "Острозька академія" Петро Кралюк зупинився на кількох тезах: українська культура перебуває в "полі" російської культури; дуже високий ступінь русифікованості української культури визначає контекст її сприйняття. Як наслідок, багато оригінальних філософів із України, не менш значних, ніж Григорій Сковорода, залишаються невідомими для широких кіл громадськості. Це, наприклад, сучасник Сковороди Гуго Коллонтай, представник польського просвітництва, який народився в Україні і чия діяльність була пов'язана з Україною. Це й Алі Аккермані, видатний мусульманський філософ посткласичного періоду, який народився на українських землях. Ще один приклад - Василь Довгович, який був обраний членом-кореспондентом Угорської академії наук, знавець філософії Канта, прекрасний поет. І те, що ці фігури є майже невідомими в Україні, зумовлено тим, що вони не знаходилися в "полі" російської культури. Через домінування російського культурного контексту ми випускаємо дуже багато яскравих явищ української культури, цілком вибірково акцентуючи на персоналіях, які переважно так чи інакше були пов'язані з російською культурою. Другий момент: через те, що ми перебуваємо в "полі" російської культури, ми є провінційними відносно російської культури і таким чином глибоко провінційні відносно європейської культури [Там само, с. 53].

12 грудня 2015 р. "Українська правда" опублікувала тези Оксани Забужко, виголошені на зустрічі в Києві, під назвою "Культура як національний нарратив. Чи може бути успішною країна без CV?", де зазначено: "Україна всі 24 роки незалежності не говорить сама про себе. Не запропонувала Заходу свою story". Інформаційно цілий світ був підготовлений до демонтажу України. Бо відомо, що одна половина України - прозахідна, друга - проросійська. А це дуже гарна схема - бінарна опозиція: чорне і біле, російська і українська, православні і католики. Якби не Майдан, ніхто б не здивувався демонтажу України, де західну частину розбирають сусіди, а східна відходить Росії. Нам вдалося видряпатися і опинитися з шансом на майбутнє. Думаю, що решта справи - війна за знання, за медіа, за вибудовування певної мережі тих, хто знає [10].

Висновки

Отже, позиція вказаних представників українського культурного та громадського середовища є достатньо критична й не зводиться до проблем економічного ха-

рактеру. Перебування в просторі російського та пост-тоталітарного, комуністичного культурного дискурсу або загалом колоніальної спадщини - ось ключовий виклик і основна загроза для української культури. Тому за роки незалежності українській культурі не вдалося стати відкриттям для світу. Також не відбулось глибокого осмислення, що через культурне самоствердження можна досягнути національного самоусвідомлення та політичної самоідентифікації нації. Тобто закласти основи того, що є гарантом для проведення політичних та економічних реформ, сталого розвитку та позитивного іміджу країни.

Суспільно-політичний стан у країні переконливо засвідчує, що від часу проголошення незалежності культурна політика носила декларативний характер. Це забезпечувало роботу всіх інститутів культури, які, на жаль, так і не стали важливим чинником подолання тоталітарної та загалом колоніальної спадщини. Відповідно, від усвідомлення цих тенденцій залежить, наскільки ми швидко приступимо до утвердження державницьких принципів у культурній політиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала / Л. Костенко. - К., 2005. - 32 с.
2. Дзюба І. Україна перед Сфінксом майбутнього / І. Дзюба. - К., 2001. - 35 с.

3. Костенко Л. Україна як жертва і чинник глобалізації катастроф / Л. Костенко // Дві Русі / [за заг. ред. Л. Івшиної]. - Вид. 4-те, стереотипне. - К. : ЗАТ "Українська прес-група", 2005. - 496 с.

4. Рябчук М. "У ліжку зі слоном", або Колоніальна спадщина і постколоніальна спадковість [Електронний ресурс] / М. Рябчук. - Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/CULTURE/u_lizhku_zi_slonom_abo_kolonialna_spadschina_i_postkolonialna_spadkovist.html.

5. Забужко О. На порозі гуманітарної катастрофи культурна політика і державна незалежність / О. Забужко // Дзеркало тижня. - № 47 (575). - 3 грудня 2005.

6. Ротовський А. "Українська національна ідея: від плачу до конструктивного діалогу. Навіщо потрібна загальнонаціональна ідея України?" / А. Ротовський, Ю. Штепа // Дзеркало тижня. - № 34 (613). - 9 вересня 2006.

7. Окара А. "Культурний суверенітет" нації в добу постмодерну, або Як перекодувати "локальну" культуру / А. Окара // Дзеркало тижня. - № 42-43 (671-672). - 10 листопада 2007.

8. Здіорук С. І. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна ; [за ред. С. І. Здіорука]. - К. : НІСД, 2012. - 69 с.

9. Білецький В. С. Громадські організації та їх роль у житті суспільства / В. С. Білецький // Схід. - 1997. - № 8. - С. 16-20.

10. Забужко О. Країна без своєї історії не стане регіональним лідером [Електронний ресурс] / О. Забужко. - Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/culture/2015/12/12/204689/>.

Хома Иван,

кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины и этнокоммуникации Национального университета "Львовская политехника"

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УКРАИНЫ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ
В ОЦЕНКЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ЭЛИТЫ И ЭКСПЕРТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА
(1999-2015)**

В статье представлены неофициальные взгляды на культурные процессы в Украине за годы независимости. Внимание сосредоточено на анализе культуры известными в украинском обществе интеллектуалами и экспертами гражданского общества, которые, по мнению автора, ключевой проблемой национальной культуры видят ее пребывание в пространстве российского и постсоветского дискурса. Через анализ известных точек зрения автор также делает вывод, что в обществе не утвердилась мысль о возможности политической самоидентификации нации через культурное самоутверждение.

Ключевые слова: культурная политика; наследие; национальная память; гражданское общество.

Khoma Ivan,

Candidate of Historical Sciences, assistant professor of history of Ukraine and cross-cultural communication of Lviv Polytechnic National University

**NATIONAL POLICY OF UKRAINE IN CULTURE IN THE EVALUATION INTELLECTUAL ELITES
AND CIVIL SOCIETY EXPERTS (1999-2015)**

Euromaidan and dignity revolution, which further continues, clearly show that without change in the national policy of culture change the country will be very difficult. It's tactics and strategy formation space of life for the citizens of Ukraine, information about Ukrainian and country in the world, formed throughout history and established in today's harmful and humiliating stereotypes, myths. Obviously the official state culture has long been not satisfied an active, creative part of society. Outside the official data analysis of cultural policy meet in publications, cultural in content, authored by writers, critics, scholars and public figures.

Balance cultural processes, that attitude to culture as an important tool strengthening state sovereignty on the political, spiritual, economic and other levels and other levels within Ukraine and abroad ensured civil society. They monitor cultural processes. Among the most notable, sharp and accurate assessments of cultural policy is advisable to allocate positions L. Kostenko, I. Dziuba, O. Zabuzhko, M. Riabchuk and other lesser-known experts. These persons is difficult to accuse of bias.

In the article was put goal disclose the relationship to the national cultural policy of the Ukrainian intelligentsia and civil society experts, that are recognized in Ukraine and the world.

Keywords: Cultural policy; heritage; national memory; civil society.

REFERENCES

1. Kostenko, L. (2005), Humanitarian aura nation or defect of the primary mirror, Kyiv, 32 p. (ukr).
2. Dziuba, I. (2001), Ukraine before the Sphinx future, Kyiv, 35 p. (ukr).
3. Kostenko, L. (2005), Ukraine as a victim and a factor of globalization disasters, in Ivshynia, L. (Ed.), *Two Ruses*, Ukrainian press-group, Kyiv, 496 p. (ukr).
4. Riabchuk, M. "In bed with an elephant" or colonial and postcolonial legacy inheritance, available at: http://gazeta.dt.ua/CULTURE/u_lizhku_zi_slonom_abo_kolonialna_spadschina_i_postkolonialna_spadkovist.html (ukr).
5. Zabuzhko, O. (2005), On the verge of a humanitarian catastrophe cultural policy and state independence, *Mirror of the week*, 3 (December), № 47 (575) (ukr).
6. Rotovskyi, A., Shtepa, Yu. (2006), Ukrainian national idea: from weeping to a constructive dialogue. Why a national idea of Ukraine, *Mirror of the week*, 9 (September), № 34 (613) (ukr).
7. Okara, A. (2007), The cultural sovereignty of the nation in the period of post-modern or recode as «local» culture, *Mirror of the week*, 9 (September), № 34 (613) (ukr).
8. Zdoryk, O., Lytvynenko, O., Rozumna, O. (2012), Cultural Policy of Ukraine: national model in the European context, Kyiv, 69 p. (ukr).
9. Biletsky, V. (1997), NGOs and their role in society, *Skhid*, № 8, 16-20 (ukr).
10. Zabuzhko, O. (2015), Country without its history will not become a regional leader, available at: <http://life.pravda.com.ua/culture/2015/12/12/204689/> (ukr).

© Хома Іван

Надійшла до редакції 11.12.2016

УДК 94(477.83/.87) "1890/1895" М. Драгоманов

ШОРСТКІНА ОЛЕКСАНДРА,

*аспірант кафедри давньої та нової історії України історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

УЧАСТЬ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА В ПРОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РУСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ (1890-1895 рр.)

У статті висвітлюється внесок видатного вітчизняного вченого та мислителя Михайла Драгоманова (1841-1895) у діяльність першої української політичної партії в царині народної просвіти в Галичині протягом першої половини 1890-х рр. На основі епістолярної спадщини М. Драгоманова та архівних матеріалів розкривається участь одного з лідерів національного руху українців останньої третини XIX століття в просвітній роботі РУРП як автора праць для народу та теоретика науково-популярних видань. Підкреслюється, що просвітницький доробок М. Драгоманова був високо поцінований сучасниками.

Ключові слова: М. Драгоманов; РУРП; просвітня діяльність; галицькі інтелектуали; науково-популярні праці.

Постановка проблеми та стан її дослідження. Визначний український учений і публіцист Михайло Петрович Драгоманов (1841-1895) протягом майже чверті століття підтримував тісні громадсько-політичні та культурні взаємини з представниками інтелектуальної еліти Галичини. Чи не найпродуктивніший етап діяльності М. Драгоманова як просвітителя пов'язаний із періодом функціонування Русько-української радикальної партії - першої вітчизняної партійної організації, яка була заснована у Львові в жовтні 1890 р. Виступаючи ідейним натхненником радикального руху в Галичині від початків його зародження в другій половині 1870-х рр., мислитель продовжив тісну співпрацю з очільниками радикалів - у тому числі на ниві народної просвіти - і після оформлення цієї течії суспільно-політичного життя краю в партію. Проблема драгоманівського внеску в культурно-просвітню роботу РУРП (хронологічно вона

окреслюється 1890-1895 рр., тобто від часу створення партії до смерті вченого) ще не виступала об'єктом окремого дослідження; до деяких її аспектів зверталися у своїх студіях сучасні науковці А. Круглашов [5], П. Шкраб'юк [17], Ю. Яковлев [18].

Метою статті є висвітлення за допомогою, зокрема, недостатньо актуалізованої джерельної бази участі М. Драгоманова в просвітницькій роботі Русько-української радикальної партії як автора популярних видань і їхнього теоретика.

Виклад основного матеріалу. Відразу з виникненням РУРП постала на часі потреба науково-популярної літератури, яка б слугувала засобом пропагування радикальних ідей у тамтешньому селянському та робітничому середовищі. У 1891 р. керівники партії почали видавати популярний двотижневик "Хлібороб: письмо політичне, літературне і наукове для руських селян